

УДК 796: 801.81-053.5

СТАВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ ЯК ВІДОБРАЗНИКА ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Андрій МАНДЮК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті аналізується ставлення учнів старшого шкільного віку до українського фольклору та наводяться дані опитування присвяченого поінформованості школярів щодо зв'язку фізичної культури та фольклору. В даному дослідженні також аналізується відношення старшокласників до можливості використання елементів українського фольклору в процесі фізичного виховання.

Ключові слова: фольклор, фізична культура, здоров'я, школярі.

Постановка проблеми. Однією з ознак соціокультурної ситуації кінця 20 століття було зростання прагнення народів до національної ідентифікації, що, в свою чергу, зумовило посилення світового руху до національного самовизначення. За даних обставин, важливим науковим завданням виступало розпізнання найістотніших ознак феномену національного [2]. Можна впевнено говорити про те, що схожі тенденції залишаються актуальними і на початку 21 століття. Говорячи про необхідність дослідження національних особливостей окремих культур, не можна забувати про таку своєрідну їх складову як фізичну культуру. Пройшовши довгий еволюційний шлях від найпростіших народних форм та методів, фізична культура, розвинувшись у загальнолюдське явище, набула сучасного вигляду. На сьогодні, галузь фізичної культури та спорту опирається на численні наукові дослідження, які визначають основні закономірності організації навчального, тренувального, змагального та відновлювального процесів. Поруч з дослідженнями прикладного характеру зустрічаємо і багато праць історично – аналітичного змісту, які, в свою чергу, часто опираються на етнографічну складову конкретної національної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фольклор як безпосередній спадкоємець найдавніших форм людської культури доніс до наших днів естетичні уявлення минулих поколінь, перевірений століттями досвід. Як вже зазначалось, багато досліджень у нашій галузі застосовують при аналізі певної проблематики багату фольклорну спадщину українців. Насамперед, слід згадати про роботи присвячені дослідженню історичних та педагогічних аспектів фізичного виховання на теренах України. Саме у цих працях часто зустрічаються посилання на фольклорні твори, як джерела певної історичної інформації про традиції українського народу. Питання традицій фізичного виховання висвітлено у працях В. Старкова (1993), А. Цьося (1994), Є. Приступи (1995, 1997), О. Вацеби (1997). Впродовж останнього часу були захищені дисертації з цієї тематики, зокрема – Г. Воробей (1997), А. Вольчинського (1998), В. Левківа (1998), Я. Тимчака (1998), І. Кліш (2000), А. Окопного (2001), О. Слімаковського (2001), Н. Даделюк (2004).

Академіки В.Н. Платонов та С.І. Гуськов в книзі “Олімпійський спорт” в окремому підрозділі “Міфи та легенди про спорт Древньої Греції” аналізують особливості відображення перших згадок про змагальну діяльність людини і загальне відношення до ідеалів та цінностей фізичної культури і спорту в грецькому фольклорі [3].

На нашу думку, одним із найдетальніших досліджень зв'язку української народної творчості з фізичною культурою на сьогодні є праця Є.Н. Приступи – “Народна фізична культура українців” [4]. Аналізуючи особливості зародження і розвитку фізичної культури

серед українського народу, автор неодноразово згадує про елементи народної фізичної культури в українській обрядовості, аналізує погляди українців на фізичний розвиток виражені в народних прислів'ях та приказках [4].

Звертає на себе увагу ще одна ґрунтовна праця авторів Приступи, Слімаковського та Лук'янченка "Українські народні рухливі ігри, розваги та забави" [5]. Автори неодноразово висловлюють думку про те, що своєрідні народні рухливі ігри та забави, зазвичай базувалися на багатій українській обрядовості й виступали частиною традиційної народної культури українців.

Поруч з цим, малодослідженою залишається проблема вивчення зв'язку українського фольклору з сучасним фізичним вихованням. Актуальним, на наш погляд, є дослідження відношення сучасних школярів до народної творчості як явища загалом, і, зокрема, до можливості використання її елементів у процесі фізичного виховання.

Виходячи з цього, **метою** даного дослідження було вивчення ставлення учнів старшого шкільного віку до українського фольклору як відобразника цінностей фізичної культури.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати місце української народної творчості в сучасному житті учнів старшого шкільного віку.
2. Вивчити відношення учнів старшого шкільного віку до зв'язку українського фольклору з фізичною культурою.

Методи дослідження:

- аналіз літературних джерел;
- опитування.

Результати дослідження. Протягом століть усна народна творчість була чи не єдиним засобом узагальнення життєвого досвіду українського народу, втіленням народної мудрості, світогляду та ідеалів. Фольклор став віддзеркаленням не тільки найважливіших подій в історії України, починаючи з княжої доби, а й зберіг численні архаїчні язичницькі мотиви і символи, які часто приховуються під покровом християнської традиції. Завдяки фольклорній спадщині ми можемо ознайомитися із побутом далеких і близьких поколінь українців, уявити їх свята і будні, сповнені магічними ритуалами та обрядами [6].

Народна творчість включає в себе різні види художньої діяльності народу – поетичну творчість, театральне, музичне, танцювальне, декоративне, образотворче мистецтво тощо. Народна творчість існує як сукупність численних видів, жанрів, родів. Усі її види об'єднує основне – пізнання та відображення трудової діяльності людства, його історії, побуту тощо.

Звичайно, роль народної творчості, як носія історичної пам'яті й засобів педагогічних впливів, в минулому є беззаперечною. Водночас, ми зробили спробу з'ясувати роль багатой української фольклорної спадщини у сучасному житті старшокласників. Для вирішення поставлених завдань нами було проведено опитування учнів 10–11 класів ЗОШ м. Львова. В опитуванні прийняли участь 324 респонденти, з них 172 респонденти чоловічої статі і 152 – жіночої.

Першим запитанням, запропонованим респондентам, було: "Чи вважаєте ви фольклор важливою складовою української культури?" 77,47 % респондентів зазначили, що, фольклор є важливою складовою; 18,52 % опитаних вважають усну народну творчість не дуже важливою складовою і 4,01 % школярів вказали на те, що фольклор – це складова української культури, яка має другорядне значення (рис. 1).

Відмінностей у відповідях хлопців та дівчат виявлено не було: на важливості фольклору в українській культурі вказало – 75 % та 80,26 % респондентів відповідно.

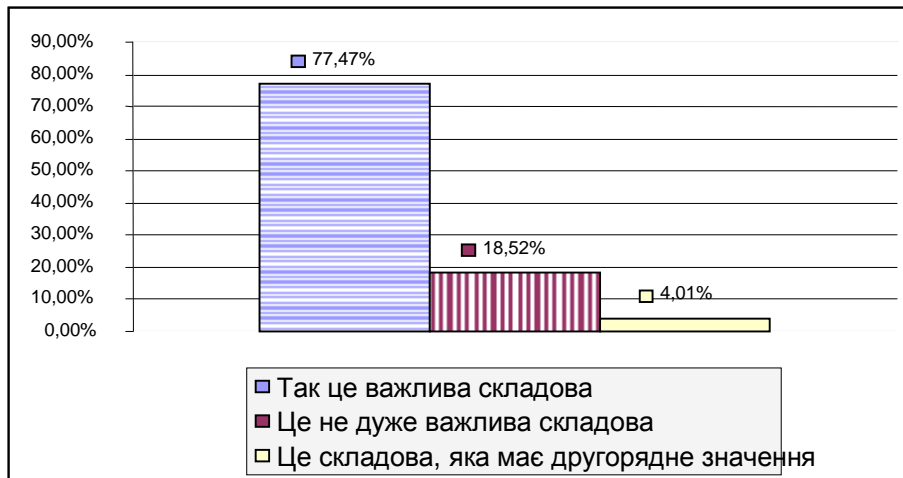

Рис. 1. Значення фольклору в українській культурі на думку учнів

Проте, на наступне запитання анкети «Чи є, на Вашу думку, твори усної народної творчості актуальними у наш час?» відповіді респондентів були не такими однозначними. Так, 46,3 % школярів вказали на те, що фольклорні твори є актуальними для всього нинішнього суспільства. Майже такий самий відсоток (46,6 %) позитивних відповідей отримав варіант, який визначав важливість творів усної народної творчості лише для певної частини суспільства. 7,01 % опитаних вказали на те, що ці твори втратили своє значення і не є актуальними в наш час (рис. 2).

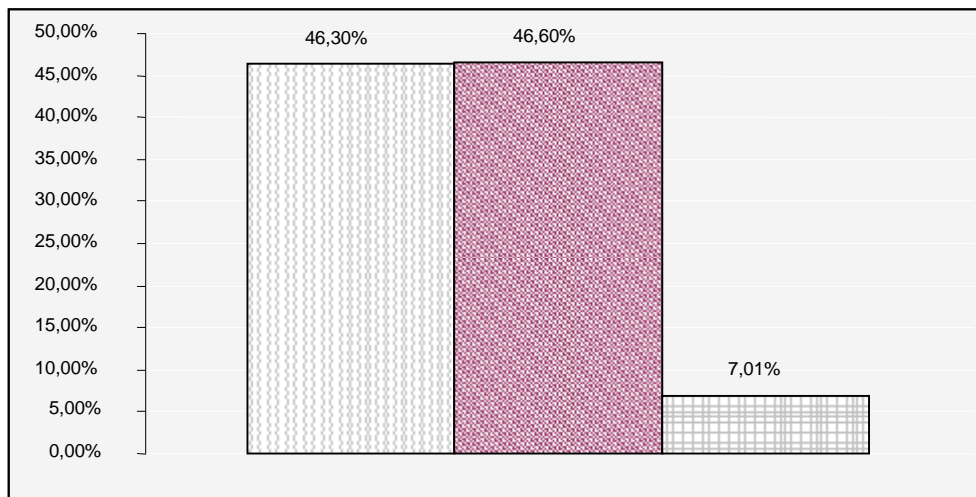

Рис. 2. Актуальність фольклору для сучасного суспільства

Знову ж таки, аналіз отриманих даних із врахуванням статі опитуваних показав незначні відмінності у результатах. На актуальності фольклору для всього сучасного суспільства, ніж лише для певної його частини вказав дещо більший відсоток опитаних дівчат – 49,34 % і 48,68 % відповідно, тоді як дані респондентів чоловічої статі були такими: 43,6 % і 44,77 %.

Ще однією важливою проблемою, яка вивчалася в контексті даного дослідження, була необхідність з'ясування інтересу до усної народної творчості з боку самих респондентів. На запитання анкети «Чи цікавитеся Ви українським фольклором?» позитивну відповідь дали 23,46 % опитаних. Однак, переважна більшість респондентів (60,8 %) обрала інший варіант – «мене це не дуже цікавить, ознайомлююся з фольклорними творами час від часу». А от 15,74 % респондентів обрала варіант, що їх це зовсім не цікавить (рис. 3).

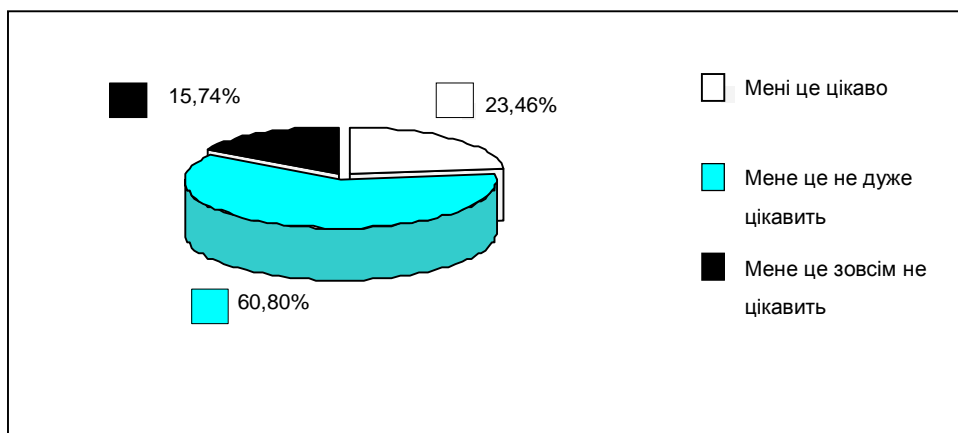

Рис. 3. Актуальність фольклору для сучасного суспільства

Характер отриманих даних, в залежності від статі респондентів, був схожим до даних наведених на рисунку 3.

Отже, попередній аналіз показав, що не зважаючи на те, що значна кількість опитаних визнає важливість фольклору як складової української культури і вважає його актуальним для сучасного суспільства, переважна більшість респондентів, а саме 84,26 %, виявляють лише частковий інтерес, або ж повну його відсутність до усної народної творчості.

Можна впевнено говорити про те, що майже кожен впродовж свого життя, не залежно від умов та специфіки виховання, в тій чи іншій мірі ознайомлювався з фольклором, насамперед тієї культурної традиції, яка є притаманною для країни чи регіону де зростала людина. Окремі фольклорні жанри, до прикладу такі як міфологія та паремії (прислів'я та приказки), залишаються досить вагомою складовою педагогічного процесу і у наш час.

У цьому контексті доцільно згадати про існування генетичної теорії виникнення фольклору, яка була сформульована представниками так званої віденської етнографічної школи. Її суть полягає в тому, що кожне явище зумовлене історичним минулим народу, яке відображає історію його побуту і культури. Ще одна висунута науковцями ідея говорить про чітку кореляцію історії та культури народу з етнографічними фактами [1]. Іншими словами, кожне явище чи подія, які описуються в різних фольклорних жанрах можуть вважатись своєрідним аналогом історичних фактів. Враховуючи це, бачимо, що формування та розвиток явища фізичної культури на теренах сучасної України, поруч з відображенням інших культурних явищ, цілком ймовірно могло стати елементом змістовного компоненту різних жанрів української народної творчості.

Зважаючи на те, що факт ознайомлення з тими чи іншими творами усної народної творчості переважної більшості людей не викликає сумніву, ми спробували з'ясувати, чи зможуть учні, які приймали участь в опитуванні, пригадати певні епізоди, описи, твердження тощо, які б пов'язували український фольклор з явищем фізичної культури. З цією метою респондентам було поставлене наступне запитання: «Чи зустрічали Ви коли – небудь у фольклорних творах згадки про деякі елементи або цінності фізичної культури?».

На вищезазначене запитання було отримано 75,3 % позитивних відповідей, відповідно – 24,7 % респондентів відповіли, що згадок про фізичну культуру в фольклорних творах вони не зустрічали.

При збереженні загального характеру результатів, опитані дівчата дали майже на 10 % більше позитивних відповідей, ніж хлопці, відповідно – 80,6 % та 70,21 %.

Варто зауважити, що на запитання «Чи існують, на Вашу думку, в українському фольклорі описи відношення українського народу до цінностей фізичної культури?», відсоток позитивних відповідей був ще більшим і склав 84,88 % (рис. 4).

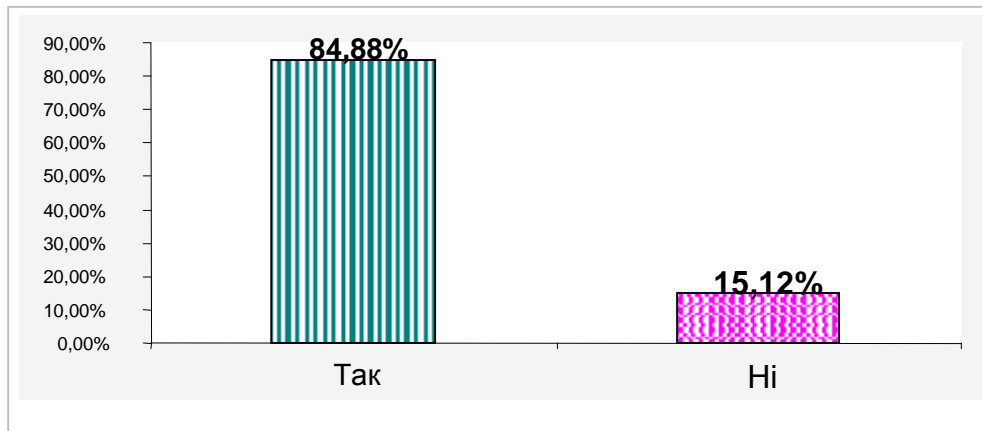

Рис. 4. Зв'язок українського фольклору та фізичної культури на думку учнів старшого шкільного віку

Як доводять отримані результати, теза про те, що цінності фізичної культури знаходили своє відображення в українській народній творчості була сприйнята позитивно більшістю респондентів.

За логікою подальшого дослідження поставало наступне запитання: «Як, на Вашу думку, в українському фольклорі характеризуються цінності фізичної культури?» Дане запитання передбачало виявити сформовану етнографічними фактами думку респондентів, про особливості відображення фізичної культури в українському фольклорі через призму дискусії про можливий позитивний та негативний характер такого відображення. Іншими словами, до певної міри, ми намагалися з'ясувати, які саме позитивні чи негативні згадки про фізичну культуру переважають в українській усній народній творчості.

На поставлене запитання були отримані відповіді наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Ставлення учнів старшого шкільного віку до цінностей ФКіС

Характеристика цінностей фізичної культури	Хлопці	Дівчата	Загалом
1. Позитивно	45,39 %	50,75 %	48 %
2. Здебільшого позитивно	48,23 %	45,52 %	46,9 %
3. Здебільшого негативно	5,67 %	3,73 %	4,73 %
4. Негативно	0,71 %	0 %	0,36 %

Отже, отримані результати засвідчили: переважна більшість опитаних (95 %) вважають, що згадки про фізичну культуру в українському фольклорі знайшли однозначно позитивне або ж здебільшого позитивне відображення. Отриманий високий відсоток позитивних відповідей був дещо неочікуваний, зважаючи на те, що в багатьох народних творах (в прислів'ях та приказках) можна знайти значну кількість прикладів негативного відношення до фізичних якостей чи фізичного розвитку людини.

Останнім запитанням, на яке давали відповіді респонденти було: «Чи доцільно, на Вашу думку, використовувати український фольклор як засіб пропаганди цінностей фізичної культури?» (таблиця 2).

Доцільність використання фольклору в пропаганді цінностей фізичної культури

Варіанти відповідей	Хлопці	Дівчата	Загалом
1. Безперечно так	28,49 %	23,68 %	26,23 %
2. Швидше так	45,93 %	44,08 %	45,06 %
3. Швидше ні	17,44 %	22,37 %	19,75 %
4. Не доцільно	8,14 %	9,87 %	8,95 %

Як бачимо з наведених даних, можливість використання фольклору як засобу пропаганди цінностей фізичної культури була сприйнята позитивно більшістю респондентів. Цікавою особливістю отриманих результатів є те, що потенційним об'єктом впливу такої пропаганди можуть бути саме школярі, насамперед, молодшого шкільного віку. На нашу думку, на них народна творчість може мати потенційно більший позитивний вплив.

Висновок

Результати проведеного дослідження показали, що відношення сучасних школярів старшого шкільного віку до явища українського фольклору не є однозначним. Більшість опитаних визнало фольклор важливою складовою загальноукраїнської культури (77,5 %). На актуальності народної творчості на сучасному етапі суспільного розвитку наголосило 46,3 % респондентів. 46,6 % респондентів вказали, що цей вид творчості є актуальним лише для певної частини суспільства. За даними опитуваннями видно, що більшість підлітків (60,8 %) віднесли себе до тієї частини людей, для яких явище фольклору не є дуже цікавим, а ознайомлення з фольклорними творами носить не систематичний характер.

Щодо зв'язку фольклору і фізичної культури, респонденти переважною більшістю (84,9 %) погодились з тезою про те, що твори усної народної творчості є відображеннями цінностей фізичної культури. Значний відсоток опитаних (75,3 %) вказав на те, що при ознайомленні з тими чи іншими фольклорними творами їм зустрічалися згадки про явища пов'язані з фізичною культурою. При цьому, більшість опитаних засвідчили, що характер таких згадок був позитивним або ж здебільшого позитивним. Близько 71 % старшокласників погодились з доцільністю використання фольклору як засобу пропаганди цінностей фізичної культури.

Література

1. Давидюк В.Ф. Походження українського фольклору: Конспект лекцій. – Луцьк: РВВ, 2006. – 120 с.
2. Дзюба І.М. Культурна спадщина і культурне майбуття // Наука і культура. Україна: Щорічник – К., 1990. – Вип. 24. – С. 92–106.
3. Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт: Учебник – К.: Олимпийская литература, 1994. – С. 24–28.
4. Приступа Є. Народна фізична культура українців. – Л.:УСА, 1995. – 254 с.
5. Приступа Є., Слимаківський О., Лук'янченко М. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика. – Дрогобич: Вимір, 1999. – 43 с.
6. Семенов О. Український фольклор: Навч. посіб. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. – 254 с.

**ОТНОШЕНИЕ УЧЕНИКОВ СТАРШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА
К УКРАИНСКОМУ ФОЛЬКЛОРУ
КАК ВЫРАЗИТЕЛЮ ЦЕННОСТЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

Андрей МАНДЮК

Львовский государственный университет физического воспитания

Аннотация. В статье анализируются отношения учеников старшего школьного возраста к украинскому фольклору и приводятся данные опроса, посвященного информированности школьников о связи физической культуры и фольклора. В данном исследовании также анализируется отношение старшеклассников к возможности использования некоторых элементов украинского фольклора в процессе физического воспитания.

Ключевые слова: фольклор, физическая культура, здоровье, школьники.

**SENIORS' ATTITUDE TOWARDS UKRAINIAN FOLKLORE
AS THE REFLECTOR OF PHYSICAL CULTURE VALUES**

Andriy MANDYUK

Lviv State University of Physical Culture

Abstract. The given article analyzes the senior pupils' attitude towards Ukrainian folklore coupled with the data received from the poll dedicated to informing pupils on the relationship between physical culture and folklore. The present research also analyzes the senior pupils' attitude towards potential of applying Ukrainian folklore elements in the process of physical education.

Key words: folklore, physical culture, health, pupils.